
Anmeldelser

Fortolkningens grænser

Umberto Eco: *I limiti dell'interpretazione*, Bompiani, Milano, 369 sider, 30.000 lire.
Umberto Eco, Richard Rorty, Jonathan Culler & Christine Brooke-Rose, ed. by Stefan Collini: *Interpretation and Over-interpretation*, Cambridge University Press, 151 sider, £ 8.95.

*

Med jævne mellemrum samler Umberto Eco (nogle af) sine artikler sammen og sender dem på gaden som en bog. Artiklerne kædes sammen dels gennem et forord, dels gennem kapiteloverskrifter, og resultatet bliver en bog, hvor de enkelte artikler stadig kan læses enkeltvis, men hvor deres indplacering i helheden også viser den konsistens og kontinuitet, der er i Ecos tænkning. Denne gang er overskriften blevet *Fortolkningens grænser*, og man behøver ikke have læst ret meget Eco for at vide, at det er et af de mest centrale temaer, ja faktisk *det* centrale tema i hans værk, der her er sat som omdrejningspunkt. Samtidig er der fra England kommet en bog indeholdende *the Tanner Lectures*, som Eco holdt i 1990, samt de indbudte opponenteres kommentarer hertil. Titlen på disse er blevet *Fortolkning og overfortolkning* - en titel, der på glimrende vis passer sammen med *Fortolkningens grænser*: hvor der er grænser, må der også findes overskridelse.

Helt tilbage til *Opera aperta* har Eco beskæftiget sig med vilkårene for fortolk-

ning, spillet mellem teksten (taget i den mest omfattende betydning) og læseren (i lige så omfattende betydning). Spørgsmålet kan formuleres helt kort: hvad sker der, når vi fortolker? Og som det oftest går, når spørgsmålet er kort, så kan svaret heller ikke her formuleres lige så kort. Ikke nok med, at vi må spørge, *hvordan* vi fortolker; vi må også spørge, *hvad* det er, vi fortolker, når vi fortolker, og hvem *vi* er. Det vil sige, at fortolkningen er et spørgsmål om såvel tekstens egenskaber som om processens forløb og om de involverede aktører. Det sted, hvor Eco tydeligst markerer sin position, er i diskussionen af den middelalderlige og den hermetiske tolkning af symboler. Symboler er paradigmatiske set åbne for en uendelig betydningstilskrivning, men syntagmatiske set, og det vil sige i tekster, er de kun åbne for de ubestemte men absolut ikke uendelige fortolkninger, som konteksten tillader. At man hylder dette princip betyder ikke, at man påstår, teksten har *een* betydning, som garanteres af en fortolkende autoritet, men i stedet at fortolkningen er en dialektisk bevægelse mellem åbenhed og form, mellem fortolkeren og kontekstens begrænsninger.

Pointen er her, at det faktisk ikke er muligt at sige, hvilken fortolkning der er "den rigtige", men at det er muligt at sige, hvilke fortolkninger der definitivt er forkerte. For Eco kan fortolkningen være af tre grundtyper: en søgen efter *intentio auctoris*, en søgen efter *intentio operis* eller en påtvingning af *intentio lectoris*. Den sidste type, hvor det er læserens in-

---

Anmeldelser

---

entioner, der afgør tekstens betydninger, er ikke en fortolkning, men en brug af teksten: teksten benyttes til at (be)vise det, læseren ønsker at (be)vise. At afvise denne type af læsning er ikke det samme som at hævde eksistensen af et metasprog, der fortolker det "andet" sprog, tekstens. Her (som flere andre steder i bogen) retter Eco kritikken mod Derrida og dekonstruktivisternes (det skal dog bemærkes, at Eco ikke er så naiv, at han tager Derrida selv til indtægt for alt, dekonstruktivisternes siger. "Derrida è più lucido del derridismo", som han tørt konstaterer - en bemærkning som, sjovt nok, ikke er med i den amerikanske redigerede udgave *The Limits of Interpretation*. Hvorfor ikke, kan man jo gætte på...). Det kritiske metasprog er ikke et sprog, som er forskelligt fra dagligsproget; det er en del af dagligsproget, som bruges til at tale om en anden del af dagligsproget, fuldstændig i overensstemmelse med Peirces teori om interpretanter og den ubegrænsede semiosis.

Som læsere af *Foucaults pendul* vil huske, har Umberto Eco en stor viden om hermetikere og deres fortolkningssystemer, og denne viden udfolder han på ny i *Fortolkningens grænser*. Her er det de filosofihistoriske og fortolkningsteoretiske implikationer, der er i centrum, men målet er det samme: at bekæmpe irrationalisme og mysticisme. Hermetiske fortolkninger er nemlig ikke blot noget, man finder hos obskure sekter og ordener, men er også virksom inden for f.eks. moderne litteratur- og tekstteori. Hvad kendetegner

en hermetisk læser? Han forudsætter implicit:

- at en tekst er et åbent univers, hvor fortolkeren kan afsløre et uendeligt antal sammenhænge;
- at sproget ikke tjener til at begribe en eksisterende og unik betydning, men at den fortolkende diskurs skal vise, at der blot er tale om sammenfald af to modsætninger;
- at enhver tekst, som hævder noget entydigt, er et ufuldbåret univers;
- at læseren, for at redde teksten og bevare forestillingen om den uendelige betydning, skal formode at hver linie bærer på en hemmelighed, og at ordet ikke kan udsige eller nå frem til det skjulte;
- at den Udvalgte er den, som forstår at tekstens sande betydning er dens tomhed;
- at semiotikken er et komplot med det formål at få folk til at tro, at sproget tjener til at kommunikere tanker.

Som man kan se, er Eco ikke uden satirisk brod i sin karikatur af diverse former for dekonstruktion, men det er ikke bare for sjov; det Eco søger, er *lovene* for, hvorledes læseren skaber betydning ud fra tekstens strukturering af sproget. At lade læserens intentioner styre betydningsdannelsen fører til en situation, hvor alt kan betyde alt muligt andet, fordi jeg siger det. Dette er at gøre vold på teksten, på fornuften og på kommunikationens mulighed.

Den hermetiske form for betydningsdannelse kalder Eco *drift* eller *afdrift*, dvs. en flyden med på associationer uden hensyn til tekstens syntagmatiske kohærens -

---

Anmeldelser

---

man mindes en kendt dansk kritiker, der om en anden skribent sagde, at dennes problem var, at "alt muligt mindede ham om alt muligt andet". Ecos modspil mod denne afdrift er Peirces dynamiske semiotik, hvor der er tale om en uendelig betydningsdannelse, idet tegn tolkes af tegn, der igen tolkes af tegn. I denne proces opnås der en stadig større grad af bestemthed; "A sign is something by knowing which we know something more", som et kendt Peirce-citat lyder. Den hermetiske udgave lyder snarere: "A sign is something by knowing which we know something else". Vi kan vide mere om et tegn, fordi vi accepterer at kende dets genstand ud fra en given kontekst; vi vil vide, hvad der er relevant i forhold til et givet diskursivt univers. Vi bygger et konnotativt system op gennem specificering i forhold til et givet grundlag, mens den hermetiske afdrift er en betydningens metastase, hvor lighed er det styrende princip, og hvor det foregående tegn straks glemmes, når et nyt tegn er født. Styrende bliver ikke teksten selv, men læserens intenderede betydning.

En sådan læsning er for Umberto Eco ingen fortolkning, men en overfortolkning: den har overskredet grænserne for fortolkningen. Den hermetiske overfortolkning forbyder sig mod tre væsentlige kriterier for fortolkning: at noget kun tages som et tegn for noget andet, hvis det ikke kan forklares mere økonomisk på anden vis (her dukker endnu en af Ecos favoritter op, nemlig William of Ockham (entia non sunt multiplicanda præter ne-

cessitatem)); at det må vise tilbage til én enkelt årsag og ikke til et ubestemmeligt antal forskellige årsager; og at det passer ind i den øvrige kontekst.

I sin gennemgang af fortolkningens betingelser og bestanddele er *Fortolkningens grænser* en ganske teknisk bog, som til tider kræver at læseren hænger godt med. En mere populær og mindre teknisk gennemgang af hovedpointerne får man, hvis man i stedet læser Ecos tre foredrag i *Fortolkning og overfortolkning*. Her får vi også en diskussion af teorien med udgangspunkt i Ecos egne romaner og diverse fortolkninger heraf. Her kan nybegyndere anbefales at begynde; bogen er modsat *Fortolkningens grænser* ikke noget teoretisk hovedværk, men er vendt til den "alment interesserede" læser. For folk med en dybere interesse i forholdet mellem semiotik, pragmatik og hermeneutik vil *Fortolkningens grænser* derimod kunne sætte fornyet liv i debatten om fortolkningens rolle.

Orla Vigsø